

ՈՐԹԱՏՈՒՆԿԸ ԵՒ ԳԻՆԻՆ Ս. ԳՐՈՑ ՄԷՋ

Ա. ՈՐԹԱՏՈՒՆԿԸ⁽¹⁾

I.— «Ջուրէն աւելի զին»

Քրիստոնէական թուականէն աւելի քան քսան դարեր առաջ Սինուհիդ անունով եղիպտացի փախստական մը խօսելով Պաղեստինի հարաւակողմը իր տեսած այգիներուն մասին, ըսած էր. «Գինին հոն չուրէն աւելի առատ է»: Այս յատկանշական խօսքը կը ցուցնէ թէ որթատունկի բերքը որքան հարուստ էր կրային, հետեւապէս՝ առատ աղբիւրներէ գոռկ այդ երկրին, ինչպէս նաեւ եղովմի մէջ⁽²⁾:

«Զեզի երկիր մը տուի, կ'ըսէր Աստուած Իսրայելացիներուն, երկիր մը լեցուն այգիներով եւ ծիրաններով, զոր դուք չանկեցիք» (Յես. 4. 13):

Մովսէսի կողմէ Բանանու երկիրը զրկուած լըտանները Քերթունէն րիչ մը հիւսիս, Եսրողի կամ Ողկուզաց ծորին մէջ, որ մինչեւ հիմայ կը պահէ այս անունը, կտրած էին որթատունկի ուս մը: Բուն ողկոյզը արտակարգ մեծութիւն մը ունէր: (Այսօր ալ կը տեսնուին մինչեւ տասնական րիչ ծանրութեամբ ողկոյզներ): Մովսէսէն զրկուածները, ոչ թէ անոր ծանրութեան, հապա չձգմելու եւ դիւրաւ տանելու համար, լծակէ մը անցուցին ողկոյզը ու երկու մարդով տարին (Թու. 34):

Իսահակ կը մաղթէ Յակոբին՝ որ Աստուած առատացնէ զինք ցորենով ու զինիով. «Տայ քեզի Աստուած երկինքի ցողէն ու երկրի պարարտութիւնէն, ու առատութիւնը ցորենի ու զինիի» (Ծննդ. 28): Եւ մասնապէս Եսիբորդ Օրինաց մէջ Մովսէս իւր մարգարէական օրհնութիւններու կարգին՝ Ասերի համար կ'ըսէ. «Իսրայէլ առանձին պիտի քնակի ապահովութեան մէջ եւ Յակոբի աղբիւրը ցորենի ու զինիի երկրին մէջ պիտի ըլլայ ու անոր երկինքէն ցող պիտի կաթի» (Բ. Օրէնք. 14. 28): Յակոբ Նահապետի մարգարէութեան մէջ, Յուդա «իւր աւանակը որթին պիտի կապէ եւ իր իշուն ձազը՝ որթի բունին, պատմուծանը զինիով պիտի լուայ ու հանդերձը՝ խաղողի արիւնով: Գինիէն աւելի կարմիր աչքեր ունի անկեայ ու կաթէն աւելի սպիտակ ատամներ» (Ծննդ. 14. 11):

Այգին Յուդայի հողին ընտրելագոյն մասը կը համարուէր: Ասոր համար Եսայի մարգարէ անոր թագաւորութիւնը կը նմանցնէ ընտիր այգիի մը. «Իսրայէլի տունը եհովայի այգին է եւ Յուդայի

մարդիկը՝ Անոր սիրելի նորատուններ» (Ես. 6. 7):

Ուրիշ տեղ մը նոյն Մարգարէն կը գտնէ. «Այն օրը զինիի այգիին վրայ՝ երգեցէր: Ես Տէրս կը պահեմ ու կ'առողքեմ զայն ամէն վայրկեան. զիշեր ցնդէ անոր պահպանութիւնը կ'ընեմ, որ մի՛ գուցէ անոր վրայ յարձակին» (Ես. 14. 2, 3):

Եօթանասուն իններորդ Սաղմոսը մաղթանքներ կ'ընէ Իսրայէլի վերականգնումին համար ու միեւնոյն ժամանակ կը խօսի Աստուծոյ ծնաբով անկուած այդ այգիին վրայ. «Եղիպտոսէն այգի մը փոխադրեցիր, հեթանոսները զուրս հանեցիր ու զանիկա անկեցիր: Անոր առջեւէն տեղ պարարտացիր ու արմատները հաստատեցիր ու անիկա երկիրը լեցուց: Անոր հովանին լեռները ծածկեց եւ բարունակը՝ Աստուծոյ մայրերը: Անիկա իր ծիւղերը մինչեւ ծովը՝ ու շառաւիղները մինչեւ գետը երկարեց: Ինչո՞ւ քակեցիր անոր ցանկը որ անցորդները զայն կ'ընեն: Անտառի խոզը զայն կ'ապականէ ու վայրի երէնները հոն կ'արածին: Ո՛վ Զօրաց Աստուած, զարծի՛ր, Նայէ՛ր երկինքէն ու անձ, այցելու եղի՛ր ու զարման տար այս այգիին, զոր քու աչք արեւկեց, եւ մարդու որդիին՝ զոր քեզմով զօրացուցիր»:

Յիսուս ինք ալ յաճախ որթի նմանութիւններ առաջ կը բերէ: Բաւական ըլլայ միայն յիշել Աւետարանի երկու հոյակապ էջերը. — Այգիի տիրոջ այլարանութիւնը եւ այգեպանի առակը (Մատթ. 13. Մարկ. 4. 2. Լուկ. 13): Ինք է Շնարիտ որթը ու Հայրը՝ մշակ, ու մենք պէտք է այդ որթին միանանք, որպէսզի անպատու չմնանք (Յովհ. 15):

Վերջապէս Ս. Գրքց մէջ որթատունկի ու թզնիի յաճախակի յիշատակութիւնը կը ցուցնէ թէ որքան բազմաթիւ էին այգեստանները Պաղեստինի մէջ:

Անոնց մասնաւոր յարգ կ'ընծայուէր Քերթունի ու Յորդանանի Հովիտին մէջ. Սամարիայի բլուրներուն եւ Կարմեղոսի լեռնաշղթային վրայ:

2.—Որթատունկի մշակութիւնը եւ այգեգործական օրէնք

Որթատունկը Պաղեստինի մէջ կարօտ չէր այն բազմազան ու տեսական ինամըներուն, զոր կու տան այսօր Եւրոպայի մէջ, մանաւանդ որթալուծի երեւնալէն առջին: Սակայն եւ այնպէս այգի անկելէ առաջ բաներու միջոցաւ ինամըով կը բրբրէին հողը եւ դուրս կը հանէին քարերը (Ես. 6. 2): Այգեստանը գողերէ ու շնագայլերէ պահպանելու համար, անշաղախ քարերով կամ շատ շատ չոր փուշերով ցանկապատ մը կը շինէին ու մէջտեղը կը կառուցանէին քարաշէն աշտարակ մը, վրան ոտտերէ շինուած հիւղակով մը, ինչպէս է այսօր ալ, որպէսզի խաղողի հատուցած ժամանակ պահապանները հոն քնակէին (Թու. 14. 24, Ես. 6. 2 եւ 11. Մատթ. 13): Ինչպէս մեր օրերուն, անշուշտ այն ժամանակ ալ արտաքին աստիճան մը կար կազմուած ստորին ելարանով մը վարէն եւ ցցուն քարերով վերէն:

Պինիոս կը հաստատէ թէ Սիւրիոյ մէջ թոյլ կուտային որ որթատունկը հողին վրայ տարածուէր: Հիմակ ալ նոյնն է Պաղեստինի մէջ շատ մը տեղեր, ինչպէս նաեւ Քերթունի շրջակաները, Բնակութիւն-

(1) S^hu VIGOUROUX, Dictionnaire biblique, Vigne, Vendange, Pressoir, Vin, բառերը: S^hu նաեւ P. SCHWALM, La vie privée du peuple juif à l'époque de Jésus—Christ.

(2) Այսօր Յուդայի երկրին մէջ կը գտնուին մօտաւորապէս 20,000 հէքթար այգիներ եւ մերգաստաններ:

ներու մօտ որթատունկը անբաժան էր թզենիէն. ասկէ ծագում առած է Հին Կտակարանի մէջ տա-վորական գործած այս առածը. «Հանգչիլ ընդ որ-թով եւ ընդ թզենեալ»:

Որթատունկը յառողմներով կը յատանէին: Երջանի՛կ ժամանակ, երջանի՛կ կիմայ եւ երջանի՛կ տունկ, որ աւելի բան մը չէր պահանջեր:

Ս. Գիրքը կը պարունակէ այգեգործական ամ-րողջ օրէնսդրութիւն մը: 1. Այգեստանները, ցո-րենի արտերու նման, ենթակայ էին եօթներորդ կամ շարաթ տարիի հանգիստին, որ կը պատահէր ամէն եօթը տարին անգամ մը կամ յորելինական տարի-ին⁽¹⁾ վերջը (Ելք. ԻԳ. 11. Դևու. ԻԵ. 1-7): 2. Ար-գիլուած էր խաղողը ամբողջութեամբ բաղել. Տը-ռաբաղը պէտք էր թողուլ աղբաւաններուն: 3. Պա-պական անցորդը իրաւունք ունէր խաղող ուտելու այգիին մէջ, բայց չէր կրնար անկէ դուրս հանել: 4. Այն այգեգործները որ նոր նայի անկած էին ու անոր պատուը դեռ չէին քաղած, ազատ էին զին-ուորական ծառայութենէ (Բ. Օրէնք Ի. 6): 5. Եթէ մէկը զբաղի այգիին վնաս հասցնէր, պարտաւոր էր, իրեն հատուցում, ապա իր այգիին լաւագոյն բերլը (Ելք. ԻԲ. 5): 6. Սրբութեան ուխտի շրջանին չէին կրնար ուտել ոչ խաղող, ոչ չամիչ եւ ոչ նոյն իսկ անոնց կուտերը (Թիւք. 2. 34): 7. Գինին ալ են-թակայ էր երախայրիներու օրէնքին (Թիւք. Ժ. 12):

Յ. — Այգեկուրք

Պաղեստինի այգեկուրքը կը կատարուէր դաշ-տերու մէջ՝ Յուլիսի երկրորդ կէսին եւ ցած բլուրներու վրայ՝ Օգոստոսին: Իսկ լեռնադաշտերու վրայ կը սկսէր Սեպտեմբեր ամիսէն ու կը տեւէր մինչեւ Հոկտեմբեր 15, Տաղաւարաճարաց Տօնը, որ ատեն աւարտած կ'ըլլային ամբողջ հունձերը:

Ինչպէս մեր օրերուն, այն տառն ալ հունձե-րու եղանակը ուրախութեան ժամանակաշրջան մըն էր: Այգիներն ու հնձանները կը հնչէին ցնձութեան աղաղակներով, զոր հետաւա կ'անուանէին: Երեմիա Մովսիսի աւերը կը նկարագրէ այսպէս. «Երա հունձ-րիդ ու այգեկուրքիդ վրայ աւարտուած հասաւ: Ու-րախութիւնն ու խնձիղը վերջան մրգատաններէն ու Մովսիսի երկրէն: Հնձաններու մէջէն զինին ցած-րեցուցի. հոն ալ խաղող պիտի չկոխեն ցնձու-թեան աղաղակներով ու պիտի զաղրի հնձաններու ուրախութեան ծայրը» (Երեմ. ԻԸ. 32, 33):

Հնձուած խաղողը կողովներով կը տանէին հր-ձանները, որ սովորաբար այգիին մէջ կը գտնուէր կամ ծեփուած եւ կամ ծալիք մը մէջ փորուած, ու յատակը քաջուած էր ծալ մը, որմէ հեղուկը կը հո-սէր վերելի կամ ներքելի ընդունադտին մէջ: Մե-սիայի ժամանակ, կը մարդարէանայ Յովէլ. «Կայերը ցորենով պիտի լեցունին ու հնձանները զինիով եւ իւզով պիտի յորդին» (Յովէլ. Բ. 24): Արիկա խոր-հրդանշանն է հոգեկան հարստութիւններու առա-տութեան:

Եսայի իր ումն ու արդարութիւնը գործ դնող Տէրը կը նմանցնէ հնձանին մէջ աշխատող հնձա-

նահարին. «Կոխեցի զանոնք բարկութիւնովս եւ սրտմտութիւնովս Տմբեցի ու անոնց արիւնը զգեստ-ներուս վրայ ցայտեց ու ներկեց» (Ես. ԿԳ. 3):

Բանն Աստուած, Թազաւորներու Թազաւորը եւ տէրերու Տէրն է, կ'ըսէ Յովհաննէս աւետարանիչ Յայտնութեան գիրքին մէջ, «որ ամենակալ Աստու-ծոյ բարկութեան զինիին հնձանը պիտի կոխէ» (Յայտ. ԺԹ. 13):

Երբոր զինին խնամքով կոխուէր կ'թողներու կողմէ կամ Տմբող գործիքներով, փայտերով լծակ-ներով եւ կամ կտաններու մէջ զայտերով⁽²⁾, քամ-ուած հեղուկը կը լեցնէին այծեմորթէ տիկերու կամ քրձուն հողէ անօթներուն մէջ (Երեմ. ԺԳ. 12, Ես. ԼԲ. 19):

Քաղցուն, որ խմորուելով տիկերը կը պատէ, Յարի գիրքին մէջ կը ներկայացնէ Խորհուրդը, զոր անկարելի է զսպել (Յար. ԼԲ. 19), եւ Աւետարանի մէջ՝ նոր Սրէկը, զոր հետք չէ պարսիական Հին Օ-րէնքի ծիսական պաշտամունքներու մէջ (Մատթ. Թ. 17, Մարկ. Բ. 22):

Ոմանք հետաքրքիր են իմանալու թէ Եբրայե-ցիներուն ծանօթ էր խմորեայ գինին, թէ միայն քաղ-ցուով կը զոհնային: Այդ պարագային հարկ կ'ըլլայ նախ ստուգել՝ թէ կա՞ր արդեօք զինիին խմորումը արգիլող նախընթաց մը:

Խաղողի մէկ մասը կուտէին բնական վիճակի մէջ, եւ կամ չամիչի մեկին տակ կը մտցնէին կարգ մը կարկանդակներու քաղաղութեան մէջ:

Բ. Գինին

1. — Իր զանազան տեսակները

Գինին Հրէից մօտ բաւական մեծ կարեու-րութիւն ունէր սնունդի եւ վաճառականութեան տեսակէտով, այնպէս որ Ս. Գրոց եբրայական բնա-գիրը, որ բաւական աղբատ է բառերով, մինչեւ հինգ տարբեր անուններ տուած է անոր: **Մային** (yain) անունին տակ հաւանաբար պէտք է հասկնալ նախ-նական բառ մը, որուն նմանութիւնը ուշագրաւ է ասորական **ինու** (inou), հեթանոսական **վային** (vain), յունական **ինոս** (oinos), լատինական **վինում** (vi-num) բառերուն հետ: Վերջինէս ծագում առած է Յրանսերէն բառը **վին** (vin)⁽¹⁾:

Գինին միւս անուններն են՝ **եւմէր** (խմորեայ գինի), **սօրէ** (ազնիւ գինի), **սեմէր** (յատակ գինի), **մէզէլ** կամ **մէզէլ** (խառնուած գինի): Գինին, կար-միր գոյնին պատճառով, փոխարեաբար կը կոչուէր **նաւ** («խաղողի արիւն»): Ինչպէս է գիտնալ՝ թէ հը-րաններուն ծանօթ էր արդեօք սպիտակ գինին:

2. — Հին գինի եւ խառնուած գինի

Հին գինին յարգի էր. «Նոր գինին» նոր բարե-կամ, կ'ըսէ Սիրաք, թո՛ղ հիննայ, եւ զուէ հասցնողով պիտի խմես զայն» (Սիրաք Թ. 14): -Ոչ որ, կ'ըսէ Յիսուս հին գինին խմելէն ետք անմիջապէս նորը կ'ուզէ. որովհետեւ կ'ըսէ թէ հինը աւելի անուշ է՝ (Դուկ. Ե. 39):

Խառնուած գինին, շատ յարգի Հրէից մօտ,

(1) Յիսուսներորդ տարին Յօրեիւնական տա-րի էր:

(2) Ասկէ ծագած է նաեւ հայերէն **գինի**: Ե. Թ.

պէտք չէ բնաւ շփոթել ջրախառն գինիին հետ, խառնուրդ մը՝ որմէ կ'ախորժէին Յոյները եւ Հռոմայեցիները, քայց ո՛չ հին Հրեաները, ըստ հետեւեալ հաստատան, ուր ետայի նկարագրելու համար երուսաղէմի ապականութիւնը, կ'ըսէ. «Զեր արծաթը մետաղի աղտ դարձած է, ձեր վաճառականները գինիին ջուրէն խառնեն» (Ես. Ա. 22): Սակայն, ընդհակառակը, Մակարայեցեաց Բ. Գիրքին հեղինակը կը գտնէ՝ որ «ջուրով խառնուած գինին քաղցր ու հաճելի վայելք մը կուտայ» (Բ. Մակ. ԺԵ. 40): Ասկէ կը հետեւի՝ թէ Աստուծոյնքու յոյն-հռոմէական նորոյթը ասոր մէջ ալ, ինչպէս ուրիշ շատ մը բաներու մէջ, մուտ գտած էր:

Սակայն եւ այնպէս իտայէլացիները կը սիրէին միշտ գինին խառնել համեմունքներով (Երգ. Է. 2): Այսօր իսկ Արեւելոցքի կը նախընտրեն համեմունք գինիները, Խաչելութենէն առաջ, ինչպէս սովորութիւն էր, ուժ տալու համար մեր ֆրկչին, մատուցին «գինի զմանայ», ըստ Մարկոսի: Մատթէոս կը գրէ. «գինի ընդ լեզի խառնեալ», անշուշտ ցոյց տալու համար այն թիւ մը դառն համր, որ զմուտը կուտար գինիին (Մարկ. ԺԵ. 23, Մատթ. ԻԷ. 34): Գլխիս կը հաւատտէ թէ այս դառն համր շատ փոքր մէկ էր իր ժամանակակիցներուն: Եթէ մեր Տէրը համեմունքով այդ համեմունք գինին՝ չուզեց խմել, պատճառն այն է որ չէր ուզեր անոր արդիւնքով ուժով ամբիւր իր տանջանքները:

Ընթերցողներու համար «խառնեալ գինին» ուրիշ բան չէր, քայց միայն համեմունքներով խառնուած գինի: Սյս միտքով Առաւկաց Գիրքին մէջ կը կարդանք. «Իմաստութիւնը . . . զենեց իր զուարակները, գինին խառնեց ու սեղանը պատրաստեց» (Առակ. Բ. 2):

3. — Գինին յարգի էր

Ցարդ ըստաճներէն քացայայտ երեւցաւ՝ թէ գինին յարգի ըմպելիքէն էր: Նոյ արբեցաւ գինիով կամ թերեւս պարզ քաղցուով, առանց անոր զօրութեան գիտակ ըլլալու: Քիչ ետք, Հրէից մօտ, ինչպէս խնջոյքներու, նոյնպէս պարզ ընթերցողներու ժամանակ գինին կը խորհրդանշէր մեռելակիւն ընթերցողը, այդ պատճառով սովորական ըմպելիք մը դարձած էր:

«Մարգուս կեանքին համար կարեւոր են, կ'ըսէ Սիրաք, ջուր, կրակ, երկաթ եւ աղ, ցորենի ալիւր, մեղր եւ կաթ, խաղողի արիւն, իւղ եւ զգեստ»:

Սուտ մարգարէները գիտնալով թէ գինին պակասը ո՛րքան պատճառ կ'ըլլայ տխրութեան, ինք-գինքնին լսելի ընել տալու համար գինիի առատութիւն կը խոստանային կ'ըսէ Սիրաք (Բ. 11):

Աստուկ ըմպելիք մը, պատգում՝ Գաղատիին ջեր ու ջինջ աբելին տակ, որախութեամբ պէտք էր որ խմուէր: «Հազգ կ'ըն հրճուանքով ու գինի խմէ՝ որախ սիրտով», կ'ըսէ Սողոմոն (Ժող. Բ. 7): «Ուրովհետեւ գինին կ'ուրախացէ՞ր զԱստուած եւ մարդիկ», եւ «կեանքը կը զուարթացնէ»: «Ինչպէս է զմբուխէ կոնք մը ոսկիէ կազմածի մը վրայ, այնպէս ալ է անուշ մեղեդին ազնիւ գինիի մը հետ» (Սիրաք):

Գատուիրուած է գինի տալ հիւանդներուն.

«Կորսուելու վրայ եղողները արբեցուցէ՛ր ու գինի՝ խմցուցէ՛ր ցաւագոտներուն» (Առակ. ԼԱ. 6): Սուրբ Գօղոս խորհուրդ կուտայ իւր Տիմոթէոս աշակերտին՝ ստամոքսի տկարութեան համար ջուրին թիւ մը դինի խառնել (Ա. Տիմ. Ե. 23):

Սակայն այնքան ազնիւ, այնքան օգտակար այս ըմպելին (որովհետեւ «ի՛նչ կարժէ կեանքը երբ զուրկ ըլլայ գինիէ» կ'ըսէ Սիրաք) վտանգներ ալ կը ներկայացնէ: «Գինիով քաջութիւն մի՛ ծախեր, կ'ըսէ Նոյն ներշնչեալ Հեղինակը, ինչու որ գինին շատերը կորսնցուց: Միտուած պողպատը կը փորձուի կրակով, այսպէս ալ գինիով կը փորձուին կուռքան ու ամբարտաւան սիրտերը, Գինին հաճելի է մարդկային կեանքին, եթէ արդար չափով մը խրմելու ըլլաս . . . : Սուղիւ գինին զուարթութեան համար ստեղծուած է: Սրտի ցնծութիւն եւ հոգիի ուրախութիւն. ա՛յսպէս է գինին, երբոր խմես ժամանակին եւ չափաւոր: Իսկ առատութեամբ խրմուած գինին հոգիի դառնութիւն է, որ ցատու ու կռիւ առաջ կը բերէ, Արբեմութիւնը անմիտին կատաղութիւնը կը բարբառէ ու պատճառ կ'ըլլայ անոր անկումին» (Սիրաք. Ա. 30-40):

Հին գինիէն ետք նորը չի տրուիր: Ասիկա կը տեսնենք Կանայի հարսանքիի աւետարանական պատմութեան մէջ, երբ սեղանի վրայ նախ ազնիւ գինի մեծաբանքին: Կասկած չկայ թէ ետքէն կոշտակներու ճաշակը կը բնական (Յովհ. Բ. 10) ու տաճարապետ օգտուելով անոնց կէս անգիտակից վիճակէն, ուզած գինին կը հրամայէ:

Աւելցնենք թէ գինին Տաճարին մէջ կը գործածուէր ռուբրիական գինեծոնքներու համար (Եր. ԻԲ. 20): Երբեմն ալ իրրեւ դեղ կը ծառայէր, ինչպէս կը տեսնենք պատմութեան մէջ Բարի Մամարացիին, որ վերաւորին վէրքերը մէթով ու գինիով պատեց (Դուկ. Ժ. 34):

Զմոռանք մանաւանդ թէ վերջին ընթերցողներին ժամանակ Յիսուս գինին իւր արիւնին փոխարկեց՝ մեր հոգիներու սփոփանքին ու փրկութեան համար:

4. — Այլարանական գինին

Գինին, ինչպէս ըստեցաւ, Սուրբ Գրքը մէջ շատ անգամ այլարանական իմաստով կը գործածուի, իմաստութիւնը մարդուն գինի կ'ընծայէ, այսինքն քարոյական բարիքներ (Առակ. Բ. 5): Մեսիայի ժամանակ գինին ոչինչով ձեռք պիտի բերուի, որ կը նշանակէ թէ աստուածային շնորհաց լաւագոյն բարիքները պիտի բաշխուին ծրիարար (Ես. ԾԵ. 1): Ս. Գրքը մէջ կը յիշուի գինի յիմարութեան կամ հոգեկան կուրախութեան (Սաղմ. 4. 5): **Գինի բուրբուրեան**, այսինքն՝ չար գինի որ չարատէրները կը զրգո՞ւ. **գինին՝** գոր Բարեկոնց կը խմցնէ ազգերուն, որ է ամբարտաւանութիւն եւ պղծութիւն (Երեմ. ԾԱ. 7, Յայտ. ԺԷ. 2, ԺԷ. 3), **աստուածային բարկութեան գինին**, որ է Աստուծոյ կողմէ չարբեր սահմանուած պատիժը (Երեմ. ԻԵ. 15):

Խմենք ուժեղ ուժեղ իմաստութեան եւ շնորհաց գինին, եւ խոյս տանք յիմարութեան գինիէն, ըրանութեան գինիէն, Բարեկոնց գինիէն ու աստուածային բարկութեան գինիէն:

Հայացուց
Մ. Ս. Ն.